

25

L'aguila coabarrada retorna a mallorca

Sèrie: Plans d'Espècies catalogades, 5

Quaderns de Natura



**Govern
de les Illes Balears**



Edita:

Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat.
Govern de les Illes Balears

Direcció:

Servei de Protecció d'Espècies.

Text:

Carlota Viada. Fundació Natura Parc.

Fotografies:

Frédéric Larrey i Thomas Roger (Biosphoto),
Carlos Sánchez (Náyade Films), Sebastià Torrens,
Servei de Protecció d'Espècies, Toni Font,
Carlota Viada, COFIB, Arxiu d'Andreu Muntaner.

Foto portada:

Frédéric Larrey i Thomas Roger (Biosphoto).

Foto contraportada: Carlos Sánchez (Náyade Films).

Abril 2011

Maquetació / estampació: Gràfiques Son Espanyolet

Dipòsit legal: PM-719-2011



L'ànguila coabarrada o de Bonelli (*Aquila fasciata*) visqué a Mallorca fins fa 40 anys. Va desaparèixer devers 1970 víctima de la intensa persecució a què varen ser sotmeses les espècies carnívores fins a la segona meitat del segle XX.

Avui la societat és sensible i respectuosa amb la fauna, i l'ànguila coabarrada ha de recuperar el seu lloc en els ecosistemes mallorquins.

La insularitat fa difícil una recolonització natural, de manera que el Govern de les Illes Balears va aprovar un **Pla de Reintroducció de l'ànguila coabarrada a Mallorca**, que s'ha començat a posar en marxa el 2010.

Com és l'àguila coabarrada?

Fitxa tècnica

Longitud (de cap a coa): 55-67 cm

Envergadura (punta a punta de l'ala): 142-175 cm

Pes: 1.500-2.400 g.

Els mascles són menors que les femelles.

Longevitat: poden viure fins als 30 anys.

Identificació

És una au rapinyaire de mida mitjana, molt menor que el voltor i una mica major que l'àguila calçada o esparver.

Siluetta d'ales llargues i estretes i coa llarga, que li dóna una gran maniobrabilitat en vol.

Vista de prop es pot observar la característica banda negra terminal a la coa dels exemplars adults. Són marrons per dalt, si bé l'esquena té una zona blanca molt útil per identificar l'au. El pit i el ventre són blancs.

Els joves són de color xocolata i se van aclarint fins assolir el plomatge adult als quatre anys.

És una espècie caracteritzada per tenir una edat de reproducció tardana (comença als 3-4 anys), una baixa fecunditat i una supervivència adulta elevada.



Adult en vol. Es pot observar la banda terminal de la coa, que li dóna nom.

Li agraden les illes mediterrànies



Carlos Sánchez

Jove, amb el característic plomatge de color xocolata.

L'àguila coabarrada habita des de l'Índia fins a la Mediterrània, amb una població mundial d'entre 10.000 i 100.000 parelles

A la Mediterrània hi viuen una mica més de 2.000 parelles, de les quals 750 viuen a Espanya i almenys 1.000 al Magreb.

Ocupa moltes illes mediterrànies com Sicília, Sardenya i Xipre. Al mar Egeu, a la Mediterrània oriental, moltes illes tenen entre una i cinc parelles, su-

mant entre totes una cinquantena de parelles que volen entre les illes relacionant-se entre elles. A Creta hi viuen unes 15 colles, i és la població que més s'assemblaria a la que hi devia haver a Mallorca, pel nombre d'àguiles i perquè està prou allunyada d'altres, de manera que se troba quasi aïllada.

És un aucell característic dels ambients mediterranis. Viu a les zones amb boscos oberts i cultius, aprofitant els penyals per fer el niu.

La parella triga mig any per criar els seus polls



Frédéric Larrey & Thomas Roger

La parella comença a fer els vols nupcials al novembre o fins i tot abans. És el rapinyaire mediterrani que abans comença la reproducció.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

Les còpules tenen lloc prop del niu, al desembre i gener. La posta, normalment de dos ous, se produeix un mes després.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

Instal·la els seus nius a penyals, dins una esclatxa o coveta. Cada parella en té fins a cinc i els utilitza alternativament.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

Els ous són covats durant un mes i mig, sobre tot per la femella. Per la seva mida major que el mascle, cobreix millor els ous i els polls.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

També és ella la que té cura dels polls durant els dos mesos que trigen a sortir del niu.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

El paper del mascle és dur aliment a tota la família, si bé la femella també l'ajuda en aquesta tasca. El menor pes del mascle li dona major agilitat en el vol i el fa ser més efectiu a l'hora de caçar.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

Una vegada ja volen, al maig o el juny, els joves segueixen depenent dels seus pares durant tres mesos més, època en la qual aquests els ensenyen les tècniques de caça.



Frédéric Larrey & Thomas Roger

Els joves abandonen el territori de naixement cap a l'octubre, i duen una vida erràtica cercant zones amb abundància d'aliment i no defensades per cap parella territorial.



Carlos Sánchez

Als tres o quatre anys, ja adultes, les àguiles prenen possessió d'un territori propi, s'aparellen i comencen una nova etapa vital.

L'ànguila coabarrada menja el que més abunda

La dieta de l'ànguila coabarrada és molt diversa i flexible, ja que depèn de les preses disponibles a cada zona en cada època. Aprofita el més abundant i també les preses més dèbils, malaltes (com conills mixomatosos) o inadaptades. D'aquesta manera ajuda a mantenir sanes i fortes les poblacions de les que s'alimenta.

De fet, l'ànguila coabarrada no disminueix les poblacions dels animals dels quals s'alimenta perquè caça molt va-

riat. No és un àguila especialista en un tipus de presa en particular.

Poden caçar preses en vol i també posades a terra. Les àguiles coabarrades normalment cacen en parella. No sempre tenen èxit i sovint han de realitzar molts intents abans d'aconseguir capturar el seu aliment.

Les seves preses habituals són mamífers i aus de mida mitjana a gran, fins a un quilo i mig de pes.



Carlota Viada

Hi ha parelles de coabarrades a la costa de Marsella (França) i al Garraf (Barcelona) per a les quals la gavina n'és la presa principal.

No arriba a abundar mai



Frédéric Larrey & Thomas Roger

Parella d'ànguiles coabarrades fent el típic vol de marcatge del territori. La vigilància i defensa és sobretot feina del mascle.

Les àguiles adultes viuen en parelles i ocupen el seu territori al llarg de tot l'any. És un rapinyaire molt territorial, és a dir, defensa els voltants del niu i la seva zona de caça per evitar que altres coabarrades s'instal·lin prop. El territori d'una parella d'ànguiles abasta entre 30 i 70 km². Per això, mai arriba a ser abundant.

Pot compartir territori de cria amb rapinyaires d'altres espècies, com és el cas

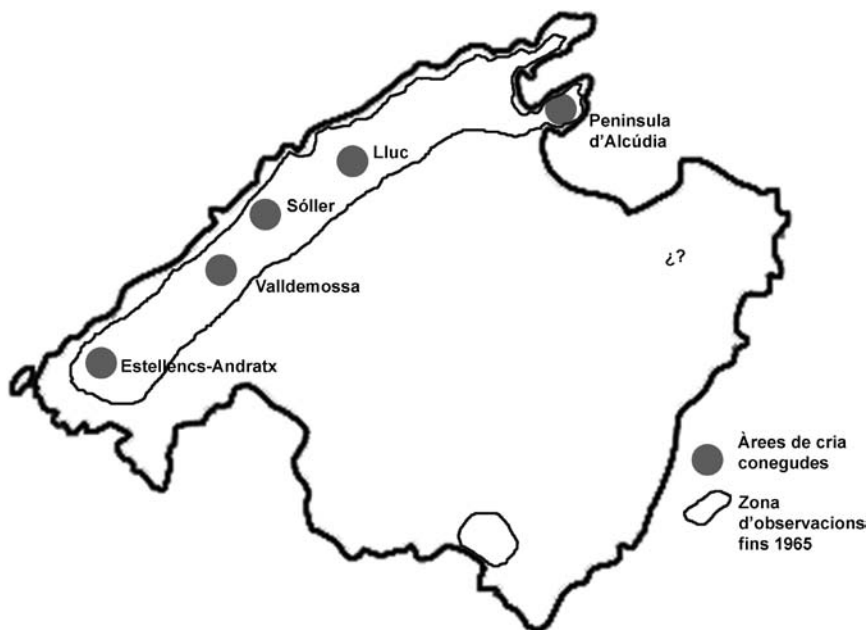
del falcó, però només si hi ha una alta disponibilitat de penyals on instal·lar el niu.

Un altre element d'autoregulació de la població és que les àguiles ponen normalment dos ous, amb un interval de 2-3 dies. Això fa que, en cas de manca d'aliment, només el poll major sobrevisqui, ja que és sempre el primer que menja. Així s'evita que hi hagi més àguiles de les que l'entorn pot suportar.

Quantes àguiles coabarrades hi havia a Mallorca?

Des de mitjans del segle XIX, les Illes Balears van ser visitades per naturalistes europeus que, juntament amb afeccionats locals, publicaren les seves observacions a revistes i llibres. Gràcies a això, ara podem saber que l'àguila coabarrada va viure a Mallorca fins a finals dels anys 60 del segle XX. Segurament mai va ser abundant i ja a la segona meitat del segle XIX se la considerava poc freqüent.

Hi ha referències de cinc territoris d'àguiles coabarrades ocupats entre el 1913 i el 1964 a la serra de Tramuntana. Però, atès la poca atenció que se prestava a les aus en aquells temps (especialment durant la Guerra Civil i la postguerra), que altres localitats (com la serra de Llevant) van ser poc visitades pels naturalistes, i que la coabarrada és un auell molt discret, probablement hi havia una població major i ben establerta.



La població podria haver estat formada per deu o quinze parelles a la serra de Tramuntana i potser també alguna a la de Llevant.

40 anys sense l'àguila



Arxiu Andreu Muntaner

Una caçada a la serra de Tramuntana a principis del segle XX. El 1966 tots els rapinyaires quedaren oficialment protegits a Espanya.

L'àguila coabarrada es va extingir com a nidificant a Mallorca per la persecució directa -trets, trapes, espolis- de caçadors, pagesos, col·lectors per a museus i per a col·leccionistes privats.

La seva mort estava fins i tot premiada per les administracions, que pagaven per l'entrega d'urpes i caps de rapinyaires. Aquestes actituds van ser generals arreu d'Europa fins a la primera meitat del segle passat.

A partir de 1970 les observacions d'àguiles a Mallorca són més espaciades en el temps i quasi sempre d'exemplars solitaris. En els darrers 40 anys, s'han observat àguiles coabarrades almenys en quinze ocasions. Es tracta de visitants esporàdics que, en veure que no hi ha altres com ells, se'n tornen.

Com TOTS els rapinyaires, l'ànguila coabarrada està protegida per llei

En les darreres dècades, el nostre desenvolupament socioeconòmic i cultural ha canviat, feliçment, les relacions de l'home amb la natura. Ara la societat

valora molt gaudir d'un entorn natural ben conservat i contribueix al seu manteniment a llarg termini. Gràcies també a l'educació ambiental.



Portada del primer fulletó editat a Espanya demanant respecte pels rapinyaires. Es va fer a Mallorca el 1969 i anava il·lustrat amb una àguila coabarrada –també anomenada de Bonelli–.

En Perill a Europa i Espanya

Des dels anys 90, les poblacions europees d'ànguila coabarrada estan patint un descens important, causat per l'augment de la mort d'adults, principalment a esteses elèctriques. A Espanya, el declivi és més greu a la zona nord (Castella i Lleó, País Basc, Navarra, La Rioja, Aragó) i a l'àrea litoral de Catalunya fins a Múrcia. En els

darrers anys sembla que es va recuperant lentament en algunes zones, gràcies a les mesures de conservació.

El conjunt de la població europea també està considerada En Perill, ja que a altres països, com Itàlia, França i Turquia, també pateix problemes.

Tot preparat per a què torni en les millors condicions



Servei de Protecció d'Espècies

Per dur endavant un pla de reintroducció de qualsevol animal o planta, hi ha uns preceptes a tenir en compte: són els criteris de la Unió Internacional per a la Conservació de la Naturalesa (UICN) per a reintroduccions. Diuen que primer han d'haver desaparegut les causes que van extingir l'espècie i que les condicions de la natura han d'esser adients per allotjar-la.

Quan l'àguila es va extingir de Mallorca els rapinyaires no estaven protegits per llei. La gent del camp els volia eliminar i els naturalistes els mataven per estu-

diar-los als museus. Ningú no es preocupava d'ells. Avui, no només les lleis, sinó tots els nivells socials reconeixen la necessitat de conservar-los.

La nostra societat ha evolucionat molt en els darrers vint anys i el respecte per la natura s'ha implantat. També ha millorat sensiblement la protecció dels espais naturals, com la serra de Tramuntana.

Amenaces potencials de l'àguila coabarrada a Mallorca



Toni Font

Línies elèctriques: Produeixen la mort de moltes aus per electrocució o per col·lisió amb els cables. En els darrers anys s'han corregit molts elements elèctrics com a part del programa Avilínia de la Conselleria de Medi Ambient i GESA-ENDESA, que continua en aplicació.



Carlota Viada

Molèsties prop del niu: L'increment de l'excursionisme i altres activitats d'oci a la natura poden causar l'abandonament del niu. Hi ha camins tancats per evitar aquests problemes i s'informa de rutes alternatives.



Servei de Protecció d'Espècies

Ofegament dins safareigs: Afecta sobretot a individus joves. La Conselleria de Medi Ambient instal·la estructures flotants per a que puguin sortir de l'aigua i recuperar-se.



COFIB

Persecució directa: Si bé ha disminuït moltíssim, cada any hi ha casos de rapinyaires tirotejats. Federacions i associacions de caçadors són avui part activa en la lluita contra la caça il·legal i l'ús de verí.

Per què és important retornar l'àguila coabarrada a Mallorca?

- Per restaurar una espècie clau de l'ecosistema mallorquí, de gran interès cultural, educatiu i social. Les àguiles han merescut l'admiració per part dels homes des de temps històrics.
- Per contribuir a la seva conservació a la Mediterrània.
- Amb la coabarrada es recuperarà a Mallorca un depredador per animals que actualment no en tenen, com les gavines o els moixos assilvestrats.
- A més, s'alimenta del que més abunda, contribuint a que no proliferin animals que podrien arribar a ser més abundants del que és recomanable per a l'equilibri natural.
- Contribuirà a millorar les poblacions de les espècies de les que s'alimenta, en capturar els exemplars malalts i inadaptats, ajudant a controlar les malalties. Els rapinyaires són la millor eina sanitària.
- Atraurà amants de la natura i turistes ornitòlegs, contribuint a la desestacionalització del turisme a Balears.
- Incrementarà la sensibilització de la població mallorquina envers la conservació dels rapinyaires i la natura.



Carlota Viada

La serra de Tramuntana està incompleta sense l'àguila coabarrada.

Resum del Pla de Reintroducció

L'objectiu és contribuir a la restauració de la diversitat biològica a Balears, mitjançant la recuperació d'una població viable d'àguila coabarrada a Mallorca.

Això no serà possible sense el suport dels principals sectors implicats (societat civil, ajuntaments, propietaris, etc.), de manera que cal involucrar-los com a garants de la conservació de la natura a llarg termini.

El Pla de Reintroducció aprovat pel Conseller de Medi Ambient es pot consultar al BOIB núm. 112 de l'1 d'agost de 2009 (<http://especies.caib.es>; Biblioteca virtual-Normativa-Fauna).

El pla de reintroducció consta de tres fases:

Fase preparatòria (2010-2011):

Preparació de la metodologia d'alliberament, creació d'un comitè tècnic, gestió de la col·laboració amb centres de cria i rehabilitació que cediran les àguiles i inclusió de l'àguila en les prioritats del programa Avilínia.

Fase experimental (2011-2014):

Realitzar alliberaments experimentals durant quatre anys, al final dels quals se valorarà, per part del comitè de tècnics, la viabilitat a llarg termini de la població mallorquina.



Àguiles coabarrades criades al centre de Grefa a Madrid, d'on provindran part dels exemplars que s'alliberaran a Mallorca.

Fase de implantació:

Continuar l'alliberament d'aus d'acord amb les conclusions de la fase experimental.

En paral·lel a les tres fases, es duran a terme mesures de conservació de l'hàbitat, difusió dels resultats i campanyes de divulgació.

Vols ajudar als rapinyaires i a l'àguila coabarrada?

- Recorda la seva importància i la necessitat de conservar-les.
- Respecta la tranquil·litat dels aucells, sobre tot als seus llocs de cria.
- Si coneixes la ubicació d'un niu, no ho difonguis.
- Respecta les indicacions i cartells informatius de camins tancats i altres regulacions per motius de conservació.
- Si trobes un animal ferit o mort avisa al COFIB (607-554055) o als Agents de Medi Ambient (112).
- Comunica al Servei de Protecció d'Especies si veus aucells marcats en vol o posats (anelles a les potes, plàstic a les ales, emissor a l'esquena).
- Quan descobreixis alguna possible amenaça o molèstia a rapinyaires, com torres elèctriques o safareigs on morin aus, comunica-ho al Servei de Protecció d'Especies.
- Si vols col·laborar en altres actuacions de conservació de la naturalesa, contacta amb el Servei de Protecció d'Especies.

Marca la diferència: interessa't per la natura, difon els valors de la nostra biodiversitat i de com conservar-la.



Carlos Sánchez



Per a més informació o consultes us pregam que us poseu en contacte amb:

Servei de Protecció d'Espècies

Direcció General de Biodiversitat

Tel. 971-176666

especies@dgcapeda.caib.es

<http://especies.caib.es>



Col·laboren:

Junta de Extremadura, Generalitat Valenciana, Comunidad de Madrid,
Union Française des Centres de Sauvegarde de la faune sauvage (UFCS)



Govern de les Illes Balears

Conselleria de Medi Ambient i Mobilitat
Direcció General de Biodiversitat